

TÜRKİYE EKONOMİSİNE VE PİYASALARINA BAKIŞ

Doç. Dr. Atılım Murat

18 Ekim 2019

Enflasyon

- Enflasyon fiyatların genel olarak ve sürekli bir biçimde yükselme eğiliminde olması olarak tanımlanabilir.
- Fiyat artışı, bir veya birkaç malın fiyatının sürekli artması ya da genel olarak malların fiyatlarının yalnızca bir kez artmasıdır.
- Enflasyon iki farklı endeksle hesaplanır: (1) Üretici fiyatları aşamasında derlenen fiyatlarla hesaplanan endekse üretici fiyatları endeksi (ÜFE) denir.
- (2) Tüketicilere nihai satış aşamasında derlenen fiyatlar üzerinden hesaplanan endekse tüketici fiyatları endeksi (TÜFE) denir.

Enflasyon

- Türkiye'de TÜFE endeksinin baz yılı 2003 yılıdır (2003 = 100.) Sonraki aylarda ve yıllarda hesaplanan TÜFE endeksi ile bu endeks karşılaştırılarak enflasyonun ne kadar arttığı ölçülmektedir.
- 2018 yılının TÜFE artışı yüzde 20.30 olmuştu. Eylül 2019 TÜFE yüzde 9.26.

Büyüme

Yıllar	GSYH (Milyar USD)	Kişi Başına Gelir (USD)	Büyüme (%)	Enflasyon (%)	İşsizlik (%)	Bütçe Açığı (%)	Cari Açık (%)
2002	231	3.492	6,2	29,8	10,8	-11,2	-0,3
2003	305	4.565	5,3	18,4	11	-8,8	-2,5
2004	390	5.775	9,4	9,3	10,8	-5,4	-3,7
2005	482	7.036	8,4	7,7	10,6	-1,5	-4,6
2006	526	7.597	6,9	9,6	10,2	-0,5	-6,1
2007	649	9.247	4,7	8,4	10,3	-1,6	-5,9
2008	742	10.444	0,7	10,1	11	-1,8	-5,7
2009	617	8.561	-4,8	6,8	14	-5,5	-2,2
2010	732	10.079	9,2	6,4	11,9	-3,6	-6,2
2011	774	10.444	8,8	10,5	9,8	-1,3	-9,7
2012	786	10.497	2,2	6,2	9,2	-2,2	-6
2013	823	10.822	4,2	7,4	9,7	-1,2	-7,9
2014	934	12.112	3	8,2	9,9	-1,1	-4,7
2015	855	11.019	4	8,8	10,3	-1	-3,7
2016	861	10.883	2,9	8,5	10,9	-1,1	-3,8
2017	855	10.688	7,3	11,9	10,3	-1,6	-4,6

Makro göstergeler

	Büyüme	Enflasyon	İşsizlik	Cari açık	GSYH	Bütçe açığı
2014	Yüzde 3	Yüzde 8.17	Yüzde 9.9	Yüzde -4.7	934 milyar dolar	Yüzde -1.1
2015	Yüzde 4	Yüzde 8.81	Yüzde 10.3	Yüzde -3.7	855 milyar dolar	Yüzde -1
2016	Yüzde 2.9	Yüzde 8.53	Yüzde 10.9	Yüzde -3.8	861 milyar dolar	Yüzde -1.1
2017	Yüzde 7.4	Yüzde 11.92	Yüzde 10.9	Yüzde -4.6	855 milyar dolar	Yüzde -1.6
2018	Yüzde 2.6	Yüzde 20.30	Yüzde 11	Yüzde -3.5	701 milyar dolar	Yüzde -1.9

Kur ile faiz iliřkisi

- Türkiye gibi yüksek dış finansman ihtiyaçı olan ekonomilerde yabancı paraların yerli para ile olan ilişkisi büyük ölçüde faiz - risk dengesiyle belirlenir.
- Eęer bu tür bir ekonomide riskler yüksekse (cari açık yüksek, dış finansman ihtiyaçı yüksek, siyasi ve jeopolitik belirsizlikler fazla) o zaman yabancı para çekebilmek için faizlerin yüksek tutulması gereği vardır.
- Aksi takdirde dış finansman girişi azalır ve kurlar yükselir. Kurlar yükselince riskler yükselir, dış finansman kaynaklarının gelmesi azalacağı gibi içeridekiler de dışarı çıkmaya başlar.

Kur ile faiz iliřkisi

- Kurların yükselmesi enflasyonun yükselmesine yol açar.
- Bu durumda tek çözüm faizi yükselterek dış finansman çekmektir.
- Böylece yabancı kaynaklar çekilir. Kurlar düşer. Enflasyon kontrol altına alınır.

Türkiye Ekonomisine Bakış

- 2003 ile 2012 yılları arasındaki 10 yıllık birinci dönem ve 2013 sonrasında 6 yılı geride kalan ikinci dönem.
- Bu ikinci dönemin ilkinden ciddi farklılıkları var.
- Bu farklar Türkiye ekonomisinin bugünkü sorunlarını oluşturuyor.

Büyüme-Yorum

- Türkiye ekonomisi, 2003 ile 2012 yılları arasındaki on yıllık sürede yüzde 5,1 büyüdüğü halde 2013 – 2018 döneminde yüzde 4 oranında büyümüş bulunuyor.
- 2003-2012 döneminde yüzde 5'lik büyüme potansiyelini yakalamış olan Türkiye sonraki yıllarda potansiyelinin ciddi biçimde gerisine düşmüş görünüyor.
- Büyümedeki düşüşün olumsuz bir etkisi de vergi gelirlerinde ortaya çıkıyor. Dolaylı vergilerin ciddi ağırlık taşıdığı (yüzde 70) sistemde vergi gelirlerinde artış enflasyonun altında kalıyor.

Cari açık-Yorum

- Büyümedeki düşüşün doğal sonucu cari açığın da gerilemesi olarak karşımıza çıkıyor.
- 2003-2012 döneminde yüzde 5,1 oranındaki ortalama büyümeye yüzde 5 oranındaki cari açık eşlik ederken son 6 yıldaki yüzde 4'lük ortalama büyümeye yüzde 5 oranındaki cari açık eşlik ediyor. Yani Türkiye büyümesini düşürse bile cari açığını düşüremiyor.
- Cari açıktaki düşüş, ithalat ve dolayısıyla ithalde alınan KDV'yi de düşürdüğü için vergi gelirlerinde enflasyon veya kur artışıyla paralel bir artış ortaya çıkamıyor.

Bütçe açığı iyi görünüyor

- Vergi gelirlerinin artış hızı düşük. Bunun temel nedeni Türk vergi sisteminin dolaylı vergilere olan bağımlılığına dayanıyor.
- Tüketim harcamaları düşünce KDV ve ÖTV gibi harcamalardan alınan vergilerin, cari açık ve dolayısıyla ithalat düşünce ithalde alınan KDV miktarı yeterince artamıyor.
- Vergi tahsilatındaki artış enflasyonun gerisine düşüyor. Harcamaları bu şekilde ayarlamak mümkün olamadığı için Türkiye bir seferlik gelirlere dayalı bütçe yapısıyla idare ediyor.

Siyasal istikrarın önemi

- Ekonomik istikrarın temel taşlarından birisinin siyasa istikrardır.
- İçeride ve dışarıda sıfır sorun politikası.

Faiz – kur dengesine dönüş

- Bankaların mevduat faizleri yüzde 13-14 bandında. Buradan yüzde 12 stopaj düşülecek. Bu oran bir yıla kadar (1 yıl dahil)
- 6 aya kadar olan mevduatlarda yüzde 15.
- Açıklanan son enflasyon rakamı yüzde 9.26.
- Reel faiz yine düşük.

Bütçe-yorum

- Harcama fazla, gelir az.
- Sağlık giderleri belirgin örnektir. Herkese bedava hizmet.
- Genel olarak özelleştirme gibi bir seferlik gelirler bütçeye dahil ediliyor. IMF gibi kuruluşlar yaptıkları analizde bütçe dengesine bu gelirleri dahil etmiyorlar.

Ödemeler Dengesi-Yorum

- Türkiye mal dengesinde sürekli yüksek oranda açık veriyor (ithalat, ihracatı mütemadiyen yüksek farkla aşıyor).
- Buna karşılık hizmetler dengesinin olumlu katkısı açığın düşmesine katkıda bulunuyor.
- Finans hesabının ağırlığını (yani cari hesapta ortaya çıkan açığın dengelenmesini) portföy hesabı ve diğer yatırımları çekiyor.
- Doğrudan yatırımlar belirli bir tutarı pek aşamıyor.
- Net hata ve noksan ölçüm veya değerlendirme hatalarının ötesinde bir büyüklük taşıyor.

Kritik göstergeler-Yorumlar

- Türkiye 2012-2016 dönemini düşük bütçe açığı, bunun yarattığı düşük kamu borç yükü ve bankacılık sektörünün gücüyle idare etti. 2017 ve 2018'de bütçe açığı arttı.
- Cari açık yükseliyor.
- Son yıllarda TL hızla değer kaybetti.
- Dünyada düşük enflasyon dönemi sürüyor. Biz enflasyonumuzu henüz hedef oran yüzde 5'e indiremedik.
- Dış finansman gereksinimi düşürecek adımlar
- Dış finansman kalitesini artıracak istikrar.

Kritik Göstergeler-Döviz kuru artıyor, ihracat niçin artmıyor?

- Türkiye'nin ihracatındaki ağırlık euroya, ithalat ve finansman maliyetlerindeki ağırlık dolara aittir.
- TL'nin değer kaybı bize mutlaka ihracat geliri artışı getirmez. İhracat artışı geliri sağlayacak şey TL'nin Dolara karşı kaybettiği değerden fazlasını Euroya karşı kaybetmesidir. Ya da Euro/Dolar paritesinin Euronun Dolara karşı değer kazanmasına yol açacak şekilde etki yapmasıdır.
- İhracatımızı düşüren şeyler arasında Euro/USD kurunun Euro aleyhine gelişmiş olmasının etkisinin yanında mallarımızı ithal eden ülkelerin ekonomik durumunun bozuk olması nedeniyle bizim mallara olan talebinin düşmesi de etkilidir